
КОТЕНКО О.В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри
іноземних мов і методик їх
навчання,
Київський університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ

МОТИВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНОШОМОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті актуалізується проблема визначення засобів впливу на мотивацію майбутніх учителів початкової школи до навчання іноземних мов з метою професійного застосування у педагогічній діяльності. Схарактеризовано методи, форми роботи, принципи організації іношомовної підготовки таких фахівців у ВНЗ з позицій мотивації учіння; визначена роль викладача у процесі іношомовної взаємодії зі студентами.

Ключові слова: мотиваційне забезпечення, іношомовна діяльність, іношомовна підготовка, майбутній вчитель початкової школи, мотивація, освітнє середовище ВНЗ.

В статье актуализируется проблема определения средств влияния на мотивацию будущих учителей начальной школы к изучению иностранных языков с целью дальнейшего профессионального использования в педагогической деятельности. Дана характеристика методов, форм работы, принципов организации иноязычной подготовки таких специалистов в ВУЗ с позиций мотивации обучения; определена роль преподавателя в процессе иноязычного взаимодействия со студентами.

Ключевые слова: мотивационное обеспечение, иноязычная деятельность, иноязычная подготовка, будущий учитель начальной школы, мотивация, образовательная среда ВУЗ.

The article deals with the problem of determining of the main means that influence the primary school teachers motivation in the process of foreign languages learning in order of further professional application

in educational practice. Methods, forms and principles of the foreign language training organization of such professionals in higher educational establishments have been characterized from the view of learning motivation; the lecturer's role in the process of foreign language interaction with students has been determined.

Key words: *motivational implementation, foreign language activity, foreign language training, future primary school teacher, motivation, educational environment of higher educational establishment.*

Постановка проблеми. Проблеми підвищення якості професійної підготовки сучасного вчителя початкової школи та кардинального перегляду підходів до її організації набувають сьогодні особливої актуальності. Одним з пріоритетних напрямів модернізації системи підготовки вчителів початкової школи є оволодіння ними іноземними мовами з метою професійного застосування у педагогічній діяльності.

Державне регулювання у галузі загальної початкової освіти щодо обов'язкового вивчення іноземних мов молодшими школярами з 1 класу незалежно від типу навчального закладу, зумовлює пошук ефективних шляхів оптимізації іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової школи. У цьому контексті пріоритетного значення набувають можливості дисциплін циклу «Іноземні мови», які входять до навчального плану спеціальності «Початкова освіта» у ВНЗ і своїм змістом покликані реалізовувати професіоналізацію цих фахівців.

Специфіка процесу навчання іноземних мов майбутніх учителів початкової школи з метою подальшого професійного застосування полягає у тому, що: по-перше, багаторічна практика підготовки вчителя початкової школи призводить до відсутності орієнтування абітурієнтів на поглиблене вивчення іноземної мови у форматі навчання по цій спеціальності, а відтак відсутність умотивованих студентів – першокурсників у подальшому знижує результативність та ефективність

процесу формування їх іншомовної компетентності; по-друге, відсутність моніторингу рівня базових іншомовних ЗУН абітурієнтів на етапі вступу в ВНЗ зумовлює подальше навчання в аудиторіях з різним рівнем володіння іноземною мовою; по-третє, іноземна мова для цих фахівців, по суті, не є ще профільним предметом, а тому визначена у навчальних планах кількість кредитів на вивчення іноземної мови, є недостатньою для її ефективного опанування. Тому одним з головних завдань викладачів іноземних мов ВНЗ є пошук шляхів активного, організованого впливу на мотивацію майбутніх учителів початкової школи до творення іншомовної взаємодії з учнями у професійній діяльності.

Аналіз літературних джерел. Теоретико-методичні засади цієї проблеми є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, наукові праці В. Асєєвого, К. Абульханової-Славської, В. Башаріна, Н. Матюхіної, Е. Торндайк та інших присвячені визначенню різних організаційно-педагогічних умов формування пізнавальних мотивів у процесі вивчення різних навчальних предметів. М. Алексєєва, В. Богословський, Л. Божович, Б. Красногорова, Н. Левочко, А. Маркова, Н. Якобсон та інші досліджували форми, методи, засоби формування мотивації до навчальної діяльності суб'єктів різних етапів навчання.

Проблеми мотивації у навчанні іноземних мов, психологічним аспектам її засвоєння досліджували: О. Біган, Н. Єрчак, І. Зимня, Г. Китайго-

родська, О. Лозова та інші. У коло наукових інтересів Н. Арістової, Р. Готліб, М. Косаревої, П. Козика та інших увійшли психолінгвістичні аспекти мотивації студентів немовних ВНЗ до навчання іноземних мов. Наукові добробки С. Ніколаєвої, О. Бігич, Г. Гринюк, А. Гудзяк, О. Тарнопільського та інших присвячено формуванню іншомовної компетентності майбутніх учителів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив відсутність ґрунтовних досліджень, присвячених мотиваційному забезпеченню навчально-іншомовної діяльності вчителів початкової школи на етапі їх професійного становлення. Актуалізація визначеної проблеми зумовила формулювання мети статті, що полягає у доцільності виокремлення форм, методів, засобів формування мотивації до навчання іноземних мов майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Упродовж багатьох десятиліть основним завданням методики викладання іноземних мов як педагогічної науки було визначення змісту навчання (чого навчати?) та методів, прийомів та засобів навчання (як, за допомогою чого навчати?). Лише останнім часом науковці прийшли до висновків, що продуктивним процес оволодіння іноземними мовами стає тоді, коли викладач враховує інтелектуальні, особистісні, вікові особливості того, хто навчається, його мотиви й потреби.

Володіння іноземною мовою - це явище психологічне за своїми ознаками. Така діяльність не відрізняється від володіння рідною мовою і характеризується іншомовною інтуїцією та здатністю до мислення конкретною іноземною мовою, ознакою якого є відсутність необхідності перекладу рідною мовою[6, 57].

Урахування психологічних аспектів засвоєння іноземної мови особистістю зумовили перехід від системно-мовного підходу до навчання

іноземних мов, що передбачає вироблення здатності того, хто навчається до іншомовного спілкування (читати, писати іноземною мовою, уміти перекладати іншомовні тексти, формулювати думки за зразком тощо) до комунікативного (мовленнєвого) підходу, в основі якого є ідея оволодіння іноземною мовою таким же чином, як засвоювалась рідна мова, тобто шляхом постійного вправлення у мовленні. Також змін зазнали базові методичні категорії, як от: зміст, принципи, методи, вимоги до занять з іноземних мов, функції викладача.

У методиці викладання іноземних мов одним із провідних принципів, який сприяє ефективності оволодіння ними, є принцип диференціації та індивідуалізації, що передбачає управління навчальною діяльністю з урахуванням рівня мовленнєвого досвіду того, хто навчається, його психологічної готовності, індивідуальних особливостей засвоєння конкретної іноземної мови: рівня розвитку та типів пам'яті, стійкості уваги, темпераменту, мотивації.

Відповідно до особистісно орієнтованого підходу, об'єктом навчального процесу став предмет «Іноземна мова», що має на меті не засвоєння іншомовних знань, а формування особистості студента, розширення його світогляду, набуття ним полікультурності. Суб'єктами навчального процесу став студент, з усією палітрою його особистісних потреб, мотивів та викладач, який покликаний координувати процес оволодіння студентом іноземною мовою.

Комунікативний підхід до навчання іноземних мов, прийнятий зараз за основу у лінгводидактиці, зумовлює орієнтир його змісту на активізацію комунікативних можливостей студента, свідоме посилення його мотивації до іншомовної діяльності.

Мотивація учіння-це складна система спонукань, що зумовлюють спрямування активності індивіда на отримання, перетворення і збережен-

ня нового досвіду (знань, умінь, способів дій, вражень, уподобань).

Психологічну структуру мотивації учіння складають три групи мотивуючих чинників:

Потреби та інстинкти, що становлять джерело активності (у індивіда виникає природня потреба в нових враженнях);

Власне навчальні мотиви, що визначають спрямованість активності (індивід обирає конкретні види активності);

Емоції, почуття, суб'єктивні переживання та установки, що зумовлюють і визначають спосіб регуляції та динаміки поведінки індивіда у навчальному процесі[2, 528].

Поняття «мотивація», з одного боку - це система чинників, що детермінується поведінкою, з іншого, характеристика процесу, що енергетично забезпечує, підтримує, спрямовує або припиняє поведінкову активність на відповідному рівні[4, 93]. Джерелом такої мотивації є потреба, в основі якої протиріччя між тим, що студент вже має і тим, чого ще не має або ще не досяг. Така суперечність зазвичай стає мотивом, в основі якого є потреба іншомовної діяльності як чинника, що подолає прірву між наявним та необхідним. Тому у процесі засвоєння іноземної мови має значення не лише когнітивний компонент, набагато більше вартує, з точки зору результативності та ефективності, мотиваційний компонент, що відповідає за реалізацію потреби студента в іншомовному спілкуванні.

У психологічних дослідженнях виділяються внутрішня та зовнішня мотивація. Зовнішня («мені треба») – пов'язана з цілями та об'єктами, які знаходяться поза індивідом в оточуючому середовищі та визначає причини, що спонукають до навчання мови. Внутрішня мотивація («я хочу») відноситься до ціннісного рівня, що спонукає особистість до активності та пов'язана з організацією навчального процесу оволодіння іноземною

мовою (добором способів навчання, підручників, часу проведення занять тощо).

Упевнені, що ефективність оволодіння іноземною мовою вище, якщо викладач цілеспрямовано працює над розвитком внутрішніх мотивів до навчання, що стає можливим за допомогою добору відповідного цільовій аудиторії та умовам навчання матеріалу, що використовується у навчальному процесі; створення психологічно комфортної атмосфери в аудиторії; уміння викладача знайти підхід до кожного студента, зацікавити його у співпраці; визначення індивідуально-типологічних властивостей студентів, зрештою, сформованості умінь та навичок самих студентів навчатися і як наслідок, добору відповідних способів іншомовної взаємодії з ними.

Мотивація засвоєння іноземної мови - це глибинне утворення, рівень розвитку якого у немовному середовищі можливий за рахунок ретельного добору засобів впливу на нього, як от: адекватного умовам і відповідного цілям навчання змісту дисципліни, методів та форм роботи, професійних та особистісних якостей викладача іноземної мови.

Як відомо, зміст навчання іноземної мови у ВНЗ обумовлений стратегічною метою навчання - формування іншомовної комунікативної компетентності студента та реалізується через наявність її структурних складових: мовної, мовленнєвої, соціокультурної, лінгвокраїнознавчої, країнознавчої, полікультурної, дискурсивної. Мета навчання іноземних мов майбутніх учителів початкової школи - оволодіння іноземною мовою на професійному рівні та готовність до міжкультурного спілкування – обумовлює комунікативну спрямованість усього курсу вивчення. Досягнення цієї мети уможливується за наявності комунікативного підходу до організації та проведення занять з іноземних мов, на яких основна увага акцентується на формуванні вище за-

значених видів компетенцій.

Зміст дисципліни «Іноземна мова», що викладається для майбутніх учителів початкової школи, які вивчають її з метою подальшого застосування у професійній діяльності (рівень володіння іноземною мовою: *Effective Operational Proficiency*) відрізняється за своїм наповненням від тієї, що викладається для розширення їх культурологічної освіченості, та/або для реалізації акту комунікації з представниками інших мовних уподобань у типових життєвих ситуаціях.

Іншомовна підготовка майбутніх учителів початкової школи передбачає професійне володіння чотирма видами мовленнєвої діяльності й навичками перекладу; володіння системою вивчуваної мови, правилами мовленнєвої поведінки у різноманітних ситуаціях офіційно-ділового та повсякденного спілкування, знання соціально-культурних аспектів життя країни, мова якої вивчається. Заняття мають аспектно-комплексний характер. З цією метою в курсі іноземної мови виокремлюються фонетичний, лексичний, граматичний аспекти при мовленнєвій спрямованості заняття загалом. Викладання організовується з урахуванням труднощів у навчанні іноземних мов з метою подолання інтерференції рідної мови та розширенню лінгвістичного світогляду студентів. Іншомовна підготовка в межах напряду/спеціальності «Початкова освіта» включає такі рівні [3]: пороговий (*Threshold*), який становить 1-2 місяці першого курсу; початковий (*Vantage*), що триває до кінця першого курсу, основний (*Upper Intermediate*)-другий- третій курси, просунутий (*Mastery*) - третій-четвертий курси; спеціалізація (*Effective Operational Proficiency*) - четвертий-п'ятий курси.

Навчання іноземних мов майбутніх учителів початкової школи має свої специфічні особливості:

Професійна спрямованість занять. Студентів з перших занять орієнтують на подальшу професійну діяль-

ність, що передбачає взаємодію з профільюючими кафедрами. Вже на перших заняттях студентів знайомлять зі спеціальною термінологією в межах майбутньої спеціальності.

Наступність навчання, яка полягає у тому, що програма з іноземної мови передбачає опертя на базові іншомовні знання, уміння, навички, що здобули студенти під час навчання у школі.

Недостатня кількість годин на аудиторні заняття. Це підвищує роль самостійної роботи в оволодінні іноземною мовою, а зусилля викладача зосереджуються на поясненні найбільш складної для засвоєння тематики.

У змісті навчання дисципліни «Іноземна мова» закладаються механізми, що сприяють розширенню меж професійних можливостей майбутніх учителів початкової школи, розкриттю необхідності практичного застосування мови, що вивчається як засобу задоволення їх професійних потреб. Сфери і ситуації спілкування, пропонувані для обговорення повинні відображати поряд з іншими й професійну сферу спілкування.

Серед тем, що пропонуються для розвитку умінь монологічного словлювання у межах вивчення дисципліни «Іноземна мова (англійська)» (1 курс), «Іноземна мова (поглиблене вивчення)» (2 курс), «Практичний курс англійської мови» (3,4 курси) для студентів напряду підготовки «Початкова освіта», ОКР «бакалавр» зазначимо такі: «*My plans and ambitions as a future primary school teacher*», «*A primary school teacher's personal and corporative values*», «*The ideal primary school teacher for me*», «*A primary school teacher - a profession or calling*», «*Famous primary school teachers in the world history*», «*A primary school teacher of the future: in 100 years*» (1 курс); «*Youth problems at glance of a teacher*», «*A primary school teacher's look (clothes)*», «*My first working day as a primary school teacher (feelings and emotions)*» (2 курс); «*Modern art for children*», «*Developing child's talents*»,

«Mass media and upbringing» (3 курс); «Educating children at home: advantages and disadvantages», «The role of education in growth and development of a child», «Education of children with special needs», «The system of preschool and primary education in Great Britain» (4 курс).

Навчальний матеріал на заняттях з іноземної мови (країнознавчий, загально гуманітарний, науковий) повинен забезпечувати пізнавальний інтерес студентів і орієнтувати їх у вирі майбутньої професії, ознайомлювати з особливостями обраної професії та ролі виучуваної іноземної мови на шляху досягнення професійної майстерності. Матеріал, що пропонується повинен прогнозувати бажання викладача та студента працювати з ним, спонукати до оволодіння іноземними мовами. Адже емоційно-оцінний компонент змісту навчання іноземних мов відіграє важливу роль у якісному засвоєнні тими, хто навчається інших складників цього змісту [1,139].

Упевнені, що формування позитивно - ціннісних орієнтирів по відношенню до виучуваної іноземної мови та діяльності, що виконується у процесі її засвоєння сприяє: по-перше, розвитку внутрішньо мотиваційної сфери студента («мені подобається, тому я хочу»); по-друге - відчуття задоволення від процесу засвоєння іноземної мови виховує у студента бажання займатись самоосвітою, відкривати для себе нові можливості практичного застосування іноземної мови у різноманітних сферах життя.

Для правильного добору методів (напрямів) та форм навчання з метою цілеспрямованого впливу на мотивацію студента, викладач має урахувати такі чинники як мета застосування цього методу, педагогічні функції, позитивні та негативні сторони обраного методу тощо.

Як засвідчує досвід, найбільш раціональними методами, ураховуючи специфіку обговорюваної студентської аудиторії, є такі: сугестивний,

комунікативний, повної фізичної реакції, груповий, «мовчазний». Кожний метод має властиві йому позитивні сторони і за певних умов має свою об'єктивну цінність.

Сугестивний метод (suggestive method) передбачає створення сприятливих умови для оволодіння студентами усним мовленням шляхом усунення багатьох психологічних бар'єрів, що виникають в ситуаціях навчання; увага приділяється зв'язку навчального процесу з особистими інтересами та мотивами студентів; між викладачем та студентами встановлюються і підтримуються довірливі стосунки, які сприяють успішній мовленнєвій взаємодії; навчання проходить у двох планах — свідомому та підсвідомому, в яких діють обидві півкулі головного мозку, а це дає оптимальний результат; мовний матеріал засвоюється в атмосфері ділової гри, що допомагає переключити увагу студентів із форми на сам процес спілкування; активізація матеріалу проходить за допомогою драматизації, вправ на запитання-відповіді, при цьому студенти виконують різні ролі, широко застосовуються невербальні засоби комунікації [5,102].

Організація заняття відповідно до комунікативного методу (communicative approach) зумовлює орієнтацію на мовленнєву спрямованість навчального процесу, яка передбачає практичне застосування виучуваної іноземної мови на шляху її опанування (іноземна мова-це і мета і засіб навчання); індивідуалізація навчання як основного засобу створення мотивації та активності студентів з урахуванням їх життєвого досвіду, контексту діяльності, сфери інтересів, емоційної сфери і статусу конкретної особистості в колективі; функціональності, що забезпечує відбір іншомовного матеріалу, адекватного процесу комунікації; ситуативності, що розглядається як засіб мовленнєвої стимуляції і як умова розвитку мовленнєвих навичок; ефекту новизни, який

передбачає постійну зміну предмета розмови, обставин, завдань тощо [7].

Метод повної фізичної реакції (Total Physical Response) використовується на початковому етапі навчання і базується на твердженні, що відсутність стресових ситуацій значно підвищує мотивацію навчання. Відповідно до цього методу розуміння іноземної мови повинно передувати говорінню, яке необхідно розвивати шляхом виконання наказів; готовність до говоріння розвивається за умов виконання наказів та фізичних дій спонтанно [5, 106].

Груповий метод (group method) орієнтований на поєднання пізнавальних та емоційних процесів навчання (whole-person learning). Це передбачає тісну іншомовну взаємодію викладача та студентів у комунікативних ситуаціях без опори на посібник, підручник тощо.

Одним з основних принципів «мовчазного» методу є підпорядкованість навчання учінню (teaching should be subordinated to learning). Цим визначається «мовчазна» роль викладача та одночасно мовленнєва активність і самостійність студентів. У навчанні широко використовуються жести викладача, різноманітна наочність для демонстрації, введення та засвоєння навчального матеріалу. Викладач координує навчальний процес, моделює дії студентів, готує необхідні вербальні та невербальні опори, створює атмосферу для комунікації та оцінює його учасників [5, 107].

Мотиваційне забезпечення іншомовної діяльності студентів характеризується, з одного боку, добром методів та прийомів роботи, який викладач традиційно або ситуативно застосовує на заняттях з іноземної мови, з іншого – професійними та особистісними якостями власне викладача, його фасилітаторськими здібностями (від англ. facilitate — допомагати, полегшувати, сприяти).

Суттєвим, проте таким, що нерідко нівелюється, компонентом моти-

ваційного забезпечення іншомовної діяльності студентів-майбутніх учителів початкової школи є взаємодія у системі «викладач - студент», «студент-студент». Соціальний мотив є дуже важливим стимулом, що активізує іншомовну діяльність студентів на заняттях. Викладач іноземної мови несе відповідальність за створення комфортного навчального клімату на шляху формування іншомовної компетентності студентів, адже специфіка процесу оволодіння іноземними мовами передбачає створення штучних навчальних іншомовних умов, в яких студенту запропоновано діяти, що може вносити елемент психологічної напруги і блокувати розвиток іншомовних умінь. Психологічна напруга знімається за допомогою змісту навчального матеріалу (він формується з урахуванням особистісних та вікових інтересів студентів, умов навчання тощо); добром завдань творчого характеру; застосуванням у навчанні ділових, рольових ігор; за допомогою використання прийомів міжособистісної атракції («власне ім'я», «просторове розташування», «відстань», «дзеркало душі», «терплячий слухач» тощо), методів комунікативного впливу (навіювання, переконання тощо); засобами невербальної комунікації (мімікою, жестами); комунікативними та психологічними тренінгами.

Викладач повинен створювати сприятливе соціальне середовище, що уключає студентів у якості активних партнерів у іншомовне спілкування та розвиває їх здатність самостійно здійснювати як власну іншомовну діяльність, так і спілкування на міжкультурному рівні.

Сприятливий навчальний клімат на заняттях з іноземних мов передбачає дотримання викладачем певних вимог до його створення, а саме:

Демонстрація довіри до студентів упродовж усього навчального процесу та/або поза ним; готовності допомогти кожному студенту, застосовув-

ши власний досвід;

Допомога студентам у формулюванні та уточненні цілей і задач, які поставлено як перед групою, так й перед кожним студентом окремо;

Упевненість у наявності у студентів внутрішньої мотивації до навчання іноземних мов;

Відчувати емоційний настрій групи й приймати його, відкрито виражати студентам власні почуття;

Брати активну участь у груповій взаємодії;

Розвивати емпатію, що дозволяє розуміти почуття й настрої кожного студента;

Моделювання способів іншомовної взаємодії на заняттях з іноземних мов, яких викладач намагається навчити студентів.

Підсилити ефективність іншомовної взаємодії студентів на заняттях можна за умови урахування викладачем способів мотивації як групи, так і конкретного студента, а саме: спільно зі студентами планувати зміст і визначати цілі навчання іноземних мов; обґрунтовувати власні дії, інформувати студентів щодо перспектив опанування навчального курсу; піклуватись про створення дружньої атмосфери; не пред'являти завищених або занижених вимог; визнавати успіхи студентів, підтверджувати нормальні, підкреслювати особливі, коригувати низькі результати; мотивувати до кращих результатів слабких студентів, добираючи для них цікаві та посильні завдання; налаштовувати групу на коректне ставлення до мовленнєвих помилок інших студентів.

Гарний навчальний клімат, взаєморозуміння між викладачем і студентом/студентами, способи їх іншомовної взаємодії впливають на міжособистісну взаємодію на заняттях, що, у свою чергу, визначає індивідуальну успішність кожного студента та його задоволення від досягнутих результатів. Разом з тим, формування у студентів здатності до самостійного за-

своєння виучуваної мови, адекватній участі у спілкуванні іноземною мовою сприяє впевненості у власних лінгвістичних здібностях, а у результаті - підвищенню мотивації до навчання іноземних мов.

Освітнє середовище ВНЗ - це потужний засіб визначення особистістю свого місця, значення у житті та суспільстві, усвідомлення своїх професійних, особистісних інтересів. Вплив освітнього середовища на мотивацію майбутнього фахівця залежатиме, у тому числі, від ефективності науково-дослідної, соціально-гуманітарної діяльності студентів у ВНЗ, які реалізують просвітницьку функцію, удосконалюють навчальний процес через формування навичок самостійної дослідницької роботи, розширюють світогляд студентів. Досвід роботи зі студентами - майбутніми вчителями початкової школи засвідчує, що різноманітні заходи, як от: студентські конференції, тематичні вечори (наприклад: «Ukraine and the United Kingdom: Discover Unknown»; Talk-show «Now-a reader, tomorrow-a leader»), конкурси перекладів («Kobzar's Soul Lyrics»; Літературна вітальня «Читаємо твори Бориса Грінченка у перекладі») розвивають впевненість студентів у власних здібностях, формують установки на ефективність майбутньої професійної діяльності, забезпечують високий рівень інтелектуальної та іншомовної активності.

Висновки та перспектива подальших наукових розвідок. Перелік педагогічних засобів, що забезпечують формування мотивації майбутніх учителів початкової школи до навчання іноземних мов з метою професійного застосування у подальшій педагогічній діяльності не обмежується тими, що викладені у статті. Разом з тим, перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні європейського досвіду формування мотивації до навчання іноземних мов студентів педагогічних ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гальскова, Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособие [для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений] / Н.Д.Гальскова, Н.И.Гез. – 6-е изд., стер. – М. : Академия, 2009. –336с.
2. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 516.
3. Загальноевропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання [Електроний ресурс] / наук. ред. укр. видання доктора пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєвої. - Режим доступу: http://www.britishcouncil.org/uk/ukraine-education-reform-european-framework-re_vstup.pdf - Заголовок з екрану.
4. Ерчак, Н. Т. Иностранные языки: психология усвоения: учеб. Пособие / Н. Т. Ерчак.-Минск : Новое знание; М.: ИНФРА-М, 2013.-336с. – (Высшее образование).
5. Котенко О. В. Методика навчання іноземних мов у початковій школі: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./О. В. Котенко, А. В. Соломаха [та ін.].-К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013.- 356 с.
6. Лозова, О. М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови: навч.-метод. посіб. / О. М. Лозова. - К.: Київськ. Ун-т. імені Бориса Грінченка, 2011.-108с.
7. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению/ Е. И. Пассов.-М. :Рус. яз.,1989. –С. 47.